

ПРЕДСТАВЯНЕ НА СБОРНИК „ЛОГОПЕДИЯТА С ПОГЛЕД КЪМ БЪДЕЩЕТО“

от доц. д-р Анна Трошева-Асенова

PRESENTATION OF THE COLLECTION “SPEECH AND LANGUAGE THERAPY WITH AN EYE TO THE FUTURE”

by Assoc. Prof. Anna Trosheva-Asenova, PhD

В съвременната специализирана литература достойно място получи сборникът с доклади от Юбилейна научна конференция с международно участие, посветена на 135-годишнината от създаването на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и 3-годишнината от създаването на катедра „Логопедия“ към Факултета по науки за образованието и изкуствата на Софийския университет. Конференцията е проведена на 10 – 11 ноември 2023 г. Сборникът съдържа 50 доклада от 67 автори.

Съставител на сборника е доц. д-р Катерина Щерева, която в екип с проф. д-р Нели Василева, проф. д-р Цветанка Ценова, доц. д-р Диана Игнатова и доц. д-р Елена Бояджиева осъществява и научната редакция на изданието. Структурно, докладите са разпределени в 6 раздела на сборника, като по този начин се акцентира върху актуални теми на логопедията, както и върху приложението на иновативни подходи, базиращи се на класически научни схващания и традиционни подходи.

Първият раздел представя пленарния доклад на проф. д-р Нели Василева на тема „Съвременната логопедия на полето на невронауката – проблеми и тенденции“, който дава научни обосновки за това, логопедията да придобие статут на самостоятелна невронаука и да излезе от сферата на педагогическите направления. Авторът изтъква, че професионалният профил и подготовка на логопеда също дава основания за подобна промяна.

Насоката на обучението на бъдещите логопеди и тяхната специализация е разгледана във втория раздел на сборника със заглавие „Подготовка на специалисти в областта на логопедията за работа с отделните категории деца, ученици и възрастни“. В него се анализира многообразната проблематика, свързана с няколко области в логопедията:

- Етиология, патогенеза, класификация и диференциация на комуникативните нарушения.

В доклада на доц. д-р Екатерина Тодорова „Дислексия на развитието или езиково нарушение на развитието – коморбидни състояния или независими нозологични единици“ се достигна до извода, че въпреки тези нарушения да имат сходни симптоми в писмената реч, етиопатогенезата им е различна

и определя различни нозологични единици, които „предполагат различен клиничен подход“. Анализ на органичните и функционални нарушения в логопедията във връзка с тяхната етиопатогенеза представят проф. Виолета Боянова и ас. Цвета Каменски, като подчертават важността на тяхното правилно разпознаване и за логопедичната терапия. Проф. д-р Васил Стамов описва диференциалните признаци при неправилно произнасяни звукове във връзка с ролята на техния анализ за логопедичното въздействие. В колективния доклад на доц. д-р Катерина Щерева, доц. д-р Надежда Бочева, доц. д-р Милена Михайлова, гл. ас. д-р Мирослава Стефанова и д-р Светла Стайкова се прави анализ на грешките при четене на деца и юноши с разстройство от аутистичния спектър, на базата на който се обособяват 6 субгрупи в зависимост от четивните им умения. Четенето на участниците в 5 от групите се „характеризира с грешки на почти всички равнища както при гуми, така и при псевдодуми“. Социокултурен контекст на ранното езиково развитие в България е даден от доц. д-р Елена Андонова, която представя изследване на 500 български деца, тяхното лексикално и граматично развитие, влиянието на социоикономически семейни фактори и сравнение на данните с тези в други държави и езици.

- Диагностиката в логопедията.

Д-р Диана Боянова предлага за оценка на детското развитие и когнитивните способности в логопедичната практика диагностичните инструменти ASQ-3 (за цялостна оценка на детското развитие, включително комуникацията, между 1 и 66-месечна възраст) и Скрининг тест на Рейнолдс за оценка на интелигентността – RIST-2. Представяне на анамнестичен дигитален въпросник „Регулиране на комуникацията, храненето и сензорната обработка в ранното детско развитие“ прави х. ас. Светлана Картунова. Въпросникът е дело на екип от български специалисти (Картунова, Св., Темникова, Ж. и Чикова, К.). Йорданка Маркова в своя доклад описва съдържанието и структурата на логопедичната оценка в електронното медицинско досие при деца с лицеви аномалии като част от мултиекипната оценка.

- Квалификацията и обучението на специалисти.

Проблематиката при изготвяне на насоки за обучение на студенти и тяхната клинична практика по речева и езикова патология съвместно анализират проф. д-р Добринка Георгиева, ас. д-р Грегъри Спрей и д-р Добринка Калпачка. Дават се препоръки за внедряването на двата вида насоки на национално ниво и се застъпва позицията, че „критичното рефлексивно мислене улеснява развитието на културна професионална компетентност“ на специалистите. Интересната тема за супервизията в логопедията и необходимостта от конструиране на методологична база с цел „ефективно клинично учене“ е разработена от доц. д-р Диана Изнатовна.

Третият раздел на сборника е със заглавие „Традиционни и иновативни подходи при оценяването и диагностиката, прилагани в логопедията в детска възраст“. Доц. д-р Миглена Симонска и Елефтерия-Ели Фармаки представят проучване на качеството на живот на лица между 7 и 18-годишна възраст с детска церебрална парализа в Република Гърция. Използването на Въпросник за оценка на качеството на живот при деца с хронични състояния (DISABKIDS DCGM-37) показва, че децата и погроставащите с ДЦП могат да определят обективно своето състояние и затруднения. Тезата, че „неправилното говорно дишане резонира върху структурата на артикулационния апарат“ и води до неправилна артикулация на говорните звукове е застъпена в материала на проф. Виолета Боянова, Боряна Мурзина и Златка Александрова. Необходимостта от мултидисциплинарен комплексен подход, връзката между френулум и хранене и други клинично-терапевтични аспекти обясняват доц. д. м. Иван Янков и Гергана Димова в доклада си „Особености на проявите на гастро-езофагеалния рефлукс в кърмаческа възраст, обусловен от късата юзджика на езика“. Гл. ас. д-р Петя Христанова и гл. ас. д-р Калинка Спасова представят диагностичните възможности на Тест за изследване на сензомоторното развитие на детето до 4 г. (Купхард, Е.) за регистриране на развитието на зрително и слухово възприятие, реч и моторика в изследване на сензомоторните дефицити и потребности на 23 деца. Докладът на доц. д-р Диана Изнамова „Синдромът „невербални нарушения на ученето“ и ролята на логопеда в процеса на диагностично оценяване“ насочва вниманието на специалистите към познаването на невербалните нарушения на ученето, характеризиращи се с дефицити в „зрително-пространствени умения, двигателни възможности, социална комуникация, академична успеваемост“ във връзка с ранното им идентифициране и терапевтично въздействие. Доц. д-р Елка Горанова прави критичен теоретичен анализ на изследвания и статии, свързани с вариабилността на сърдечната честота и възможностите на Биофийдбек тренинга за позитивно повлияване на стреса и тревожността при нарушена плавност на речта, хиперактивност, дефицит на вниманието, РАС, афазия, дисфония, дисфагия. Резултати от интернационално изследване на умения за имитация, споделено внимание и схема на тялото при 23 деца с РАС и интелектуална недостатъчност (6 – 14-годишна възраст) и положителното повлияване на уменията в резултат на използването на специализиран софтуер Pictogram Room са представени от Ана Сапунджиева и Мария Станчева. Асистент Арни Масихи описва собствено изследване на 80 български деца на възраст 5 – 7 г. относно състоянието на морфологичните операции при типично развитие и по-конкретно овладяване на умения за формиране на множествено число на съществителните имена. Изследването показва 100% овладяване на

уменieto при 6 – 7-годишните деца. В същата област на овладяването на морфологията на езика изследване представят докторант Пантелеймон Куцианас и научният му ръководител проф. д-р Нели Василева, но за гръцки деца с нарушено езиково развитие. Различни морфологични категории са засегнати в различна степен при резултатите и се отчита ролята на сложността на граматиката, отличаваща гръцкия език от някои европейски езици. Сравнително изследване на особеностите в писмения български език при малки монолингвални и билингвални ученици представя Гергана Илиева-Златарева. Билингвите показват по-големи проблеми в четенето с разбиране и писането, с превес на писмените трудности. Д-р Николета Йончева и доц. Силвия Николова насочват вниманието ни към връзката между „храненето в детска възраст, телесния състав, растежа и неврологичното развитие“ в доклада си „Естествен интегрален подход при оценка на храненето при деца с церебрална парализа и аутизъм“. Под заглавие „Фонологично развитие при деца на възраст между шест и седем години“ ас. д-р Цветомира Брайнова и доц. д-р Миглена Симонска представят резултати от изследване чрез техен авторски Диагностичен тест за изследване на фонология 3 – 7. Връзка между състоянието на сензорната модуляция и наличието на специфично езиково нарушение показват в свое изследване докторант Лилия Янчева-Велинова и доц. д-р Екатерина Митова. От своя страна, корелацията между честотата на нарушения на писането и наличието на дефицит на вниманието и хиперактивност при учениците потвърждава в изследването си Йорданка Донева.

В настоящия раздел на английски език са представени три доклада. Първият е на д-р Йоанис Вогиндрукас (Ioannis Vogindroukas) и представя Developmental Profile of Social Communication-Model of Circles (Vogindroukas, 2009) като инструмент, подпомагащ комуникацията между специалисти и родители на деца от аутистичния спектър. Вторият доклад е на Синтия Пелман (Cynthia Pelman) за „тихите“ деца със заглавие “Silent children in the classroom: who they are and what we can do”, а третият – на Йорданка Маркова и Юри Анастасов (Yordanka Markova, Youri Anastassov) за пациенти с едностранна цепка на устната и небцето и техния говор в зависимост от вида на приложената оперативната техника и заглавие „Assessment and Comparison of the Speech in patients with complete unilateral cleft lip and palate operated by two palatoplasty techniques“.

Следващата част на сборника е озаглавена „Традиционни и иновативни подходи в терапията, прилагани в логопедията в детска възраст“. Първата статия е на доц. д-р Елена Бояджиева-Делева, която представлява описание на случай от терапията на детска говорна апраксия и сравняване на ефекта на моторния и фонологичния подход в логопедичната терапия при това нарушение. Докладът на проф. д-р

Неда Балканска предлага на читателя описание на авторска методика за овладяване на личните местоимения от деца с нарушен слух, приложима за деца на различна възраст и произход на дефицита в езиковите функции. Също във връзка с децата със слухови нарушения доц. д-р Катя Дионисиева предлага анализ на факторите и идеи за оптимизиране на слуховата и езиковата терапия след кохлеарна имплантация в ранна възраст. Докторант Нина Йорданова споделя в своя доклад опит от приложението на дигитални образователни игри в логопедичната терапия, а Таня Иванова представя своя авторски материал карти „Речезвук“ и функционалността му в терапията на деца с езиково-говорни нарушения. В доклада си „Сензорно-интегративна терапия в практика, базирана на доказателства“ хоноруван асистент Светлана Картунова излага своя поглед и анализ върху същността, диапазона на приложение, диагностичните инструменти и ефективността на сензорно-интегративната терапия. Своя терапевтична програма за работа с деца с дислексия и/или дисграфия представят Аделина Василева-Ткачова и Надя Димитрова. Разделът завършва с втори материал на Синтия Пелман (Synthia Pelman) на английски език, посветен на програмата StoryFrames като даваща положителни резултати при деца в „период на мълчание“ и деца с езикови нарушения на развитието.

Петият раздел е с аналогично заглавие на предходния, но акцентът е логопедията за възрастни. Върху говорните нарушения при лица с невродегенеративни заболявания се спират доц. д-р Живко Жеков и доц. д. м. Станислава Павлова, като описват техните особености и характеристика. В следващия доклад на ас. Анатоли Николов и проф. д-р Нели Василева като естествено продължение на предходния, но с фокус върху едно конкретно заболяване – синдрома на Паркинсон, са очертани немоторните дефицити на заболяването, свързани с речевата и когнитивната симптоматика. Комплексна оценка на фонологичната преработка и писмената реч на 30 пациенти с афазия и резултатите от изследването представят Емануела Щика и доц. д-р Катерина Щерева. Към проблематиката на невродегенеративни заболявания ни връща Андреа Божилова, която разглежда теориите за клиничната комуникация и ролята на логопеда за подобряване на комуникативните умения при тези пациенти. Терапевтичната роля на логопеда при възрастни с нарушения на гълтането (дисфагия) е представена от Гергана Димова. Анализ на артикулационните нарушения, както и на възможностите за тяхната корекция при студенти по актьорско майсторство прави Илиана Измирлиева. Същият автор в следваща статия споделя своя полезен опит от логопедична терапия на артикулационни нарушения с разнообразни методи при студенти по актьорско майсторство и педагогически специалности, както и специалисти, използващи публична реч.

Последният раздел от сборника „Арттерапия и игрова терапия при лица с комуникативни нарушения. Вария“ привлича вниманието ни с мултидисциплинарността на темите в него. Д-р Калоян Дамянов представя изследване за ефекта на приказкотерапията върху когнитивното и афективното развитие на деца с комуникативни нарушения в предучилищна възраст, в което участват 23 деца. Следващият автор д-р Пънар Кязим изхожда от съждението, че използваните в арт-терапевтичната практика ресурси са както обект на интелектуална собственост, така и инструмент за създаване на такава в доклада си „Обекти на интелектуалната собственост, използвани в практиката по арт терапия“. Асистент д-р Зюлбие Мустафова прави теоретичен анализ на приложението на арт терапията при деца с комуникативни нарушения в предучилищна възраст. Своите разсъждения и представяне на кинезиологични подходи в логопедичната практика при деца с невроразвитийни нарушения ни предлага доц. д-р Пенка Шапкова. Теоретичен обзор върху влиянието на разнообразни арт-терапевтични подходи върху емоционалното състояние на деца с дислексия на развитието откриваме в доклада на докторант Кристина Спасова. Актуални разсъждения за бъдещето на логопедията анализира Ивелина Александрова в доклада си „Логопедичната наука и практика в ерата на изкуствения интелект: тенденции, възможности и решения“. Донякъде контрастен е докладът на Симона Тодорова, търсеща баланс между дигитализацията и оптималното развитие на детето, включително необходимостта от прилагане на „дигитална ваканция“.

С всеобхватността и разнообразието от теми в необятния свят на логопедията, със задълбочеността на публикациите, с пресечните точки на теоретични и практически изследвания, на класически и иновативни подходи сборникът доказва своята значимост сред логопедичната литература у нас.

Пълни библиографски данни на изданието:

„Логопедията с поглед към бъдещето“ – Сборник с доклади към Юбилейна научна конференция с международно участие, посветена на 135-годишнината от създаването на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и 3-годишнината от създаването на катедра „Логопедия“ към Факултета по науки за образованието и изкуствата, 10 – 11 ноември 2023 г., София, СУ „Св. Кл. Охридски“, под редакцията на Щерева, К. и кол., 2023, ISBN 978-954-07-5839-8